

Fysioterapeuters förutsättningar för livslångt lärande samt tillgång till kunskaps- och beslutsstöd

En enkätundersökning genomförd i maj och juni 2016
Rapportförfattare: Birgit Rösblad

2016-10-12

Innehåll

1. Sammanfattning	3
2. Bakgrund.....	3
3. Metod	4
4. Resultat.....	6
5. Diskussion.....	13

Fysioterapeuterna
Postadress Box 3196, 103 63 Stockholm
Besöksadress Vasagatan 48
Telefon 08-567 061 00
E-post kansli@fysioterapeuterna.se
Webbadress www.fysioterapeuterna.se
Bankgiro 727-1877

1. Sammanfattning

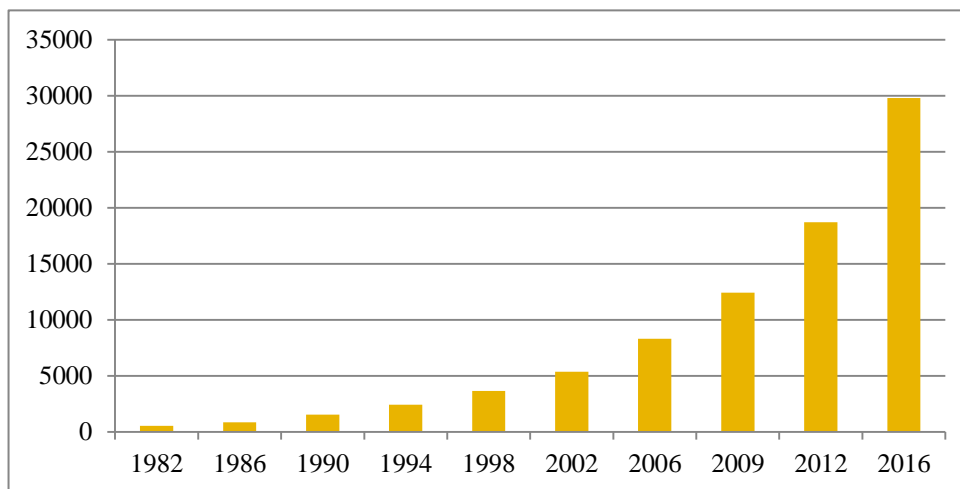
En enkätundersökning genomfördes under maj och juni 2016 i syfte att studera fysioterapeuters syn på sin möjlighet att upprätthålla sin kompetens och vilka kunskaps- och beslutsstöd de använder och efterfrågar. Ett digitalt utskick till medlemmar i Fysioterapeuterna skickades ut. Enkäten besvarades av 3854 personer vilket motsvarar en 46 procentig svarsfrekvens. Resultaten visar på att en majoritet av de svarande anser att deras arbetsplats utmärker sig av en kultur som uppmuntrar till lärande. Den reella möjligheten att upprätthålla sin kompetens skattades dock lägre. Möjligheten att upprätthålla sin kompetens varierade mellan olika verksamhetsområden och kommunalt anställda fysioterapeuter skattade markant lägre på denna fråga. Fysioterapeuterna angav att tillgängliga kunskapsstöd var viktiga men gav uttryck för att de saknade viktigt stöd. Svårigheten att hitta relevant kunskap och önskan om en samlad kunskapsportal uttrycktes av många. Många fysioterapeuter påtalade också problem med avsaknad av access till databaser med vetenskapliga artiklar. Ytterligare en åsikt som uttrycktes av många var att tillgängliga riktlinjer inte ger det professionella stöd som fysioterapeuter behöver. Multiprofessionella riktlinjer och vårdprogram är i de flesta fall för generella när det gäller fysioterapeutiska insatser för att ge professionen stöd i val av insats. Specifikt fysioterapeutiska riktlinjer finns endast inom ett fåtal områden. Över 90 procent av de svarande hade ingen tillgång till beslutsstöd och många uttryckte att detta var ett för dem okänt begrepp. Kommentarer visade dock på ett stort intresse för denna typ av stöd i patientmötet.

2. Bakgrund

Patientsäkerhetslagen slår fast att: ”hälso- och sjukvårdspersonalen ska utföra sitt arbete i överenskommelse med vetenskap och beprövad erfarenhet”. Även i Fysioterapeuternas etiska regler tydliggörs det ansvar som läggs på den enskilde yrkesutövaren. Här kan man läsa att ”fysioterapeuten ska underhålla och utveckla den egna professionskompetensen genom att följa utvecklingen inom professionsområdet”. Vidare står att ”fysioterapeuten ska prioritera åtgärder som är grundade på vetenskap och beprövad erfarenhet”.

Att utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet förutsätter att den enskilde yrkesutövaren håller sig ajour med den intensiva kunskapsutvecklingen inom hälso- och sjukvården. Antalet publicerade vetenskapliga artiklar ökar snabbt – detta gäller inte minst inom fysioterapeutisk forskning. Detta framgår tydligt av den snabba ökningen av antalet randomiserade, kontrollerade studier som finns samlade i den vetenskapliga databasen Physiotherapy Evidence Database

(PEDro), se Figur 1. Denna snabba kunskapsutveckling gör att det är mycket svårt för en enskild fysioterapeut att hålla sig uppdaterad inom sitt eget område och att inte drunkna i alla vetenskapliga publikationer av varierande kvalitet. Det gäller att klara av att sovra och att finna och värdera vilka studier som faktiskt tillför ny och kliniskt viktig kunskap. Att finna den nödvändiga tiden för detta i den kliniska vardagen är också för de allra flesta inte möjligt. I det här perspektivet utgör tillgång till kontinuerlig utbildning och relevanta och användbara kunskapsstöd förutsättningar för ett evidensbaserat arbetssätt. Den enkätundersökning som ligger till grund för denna rapport har utarbetats i samverkan med den av regeringen tillsatta statliga Kunskapsstödsutredningen S 2015:07. I utredningens uppdrag ingår bland annat att kartlägga vilka kunskapsstöd som används i kontakten med patienterna. Detta är en frågeställning av stor relevans även för Fysioterapeuterna. I enkäten inkluderades även frågor kring hur fysioterapeuter ser på möjligheten att upprätthålla sin kompetens.

Figur 1. Antalet publicerade randomiserade, kontrollerade studier av relevans för ämnet fysioterapi, enligt *Physiotherapy Evidence Database, PEDro*.

3. Metod

Respondenter

En enkätundersökning i form av ett digitalt utskick genomfördes under april och juni 2016. Utskicket gick till medlemmar i Fysioterapeuterna och emailadresser hämtades ur medlemsregistret. Vår önskan var att i största möjliga mån nå fysioterapeuter som är kliniskt verksamma. Detta då frågorna i enkäten till stora delar fokuserade på kunskaps- och beslutsstöd med relevans för kliniskt arbete och patientmöten. I medlemsregistret

finns dock ingen möjlighet att sortera beroende på medlemmarnas arbetsuppgifter. Vi valde därför att skicka enkäten till alla medlemmar som vid tidpunkten tillhörde en sektion inom Fysioterapeuterna, i förhoppning att då nå ett så stort antal kliniskt verksamma fysioterapeuter som möjligt.

Utskicket gick till sammanlagt 9136 personer. Av dessa utskick resulterade 821 i så kallade studsar på grund av ogiltiga e-postadresser eller att mottagarens e-postserver inte accepterade utskicket av någon anledning. 8315 fysioterapeuter bör således ha nåtts av enkäten. Två påminnelser skickade ut.

3854 fysioterapeuter besvarade enkäten, vilket ger en svarsfrekvens på 46 procent.

82 procent av de svarande var kvinnor och 17 procent män. Resterande personer valde att inte ange kön.

52 procent av de svarande var anställda i landsting/ region, 16 procent var anställda i kommun, 3 procent var anställda i statlig verksamhet, 15 procent var anställda hos privat vårdgivare/ vårdbolag och 14 procent var egenföretagare.

93 procent av de svarande var kliniskt verksamma. Enkäten var utformad så att vissa frågor var ”villkorade” och bara visades för personer som uppgivit att de var kliniskt verksamma. Detta innebär att de 7 procent som inte var kliniskt verksamma endast fick de frågor som berörde möjlighet att upprätthålla sin kompetens.

Enkätens uppbyggnad

Enkäten bestod av frågor med fasta svarsalternativ samt så kallade öppna frågor. I de öppna frågorna gavs respondenterna möjlighet att kommentera och vidareutveckla sina svar. Enkäten i sin helhet återfinns i bilaga 1.

Analys och redovisning av enkätsvaren

Svaren på frågorna med fasta svarsalternativ redovisas med medelvärden av skattningar samt i procentsiffror av hur många som valt ett visst svarsalternativ.

Många av de svarande valde att utveckla sina svar i de öppna kommentarsfälten och sammanlagt 948 kommentarer inkom. Kommentarererna fördelade sig så att på frågan ”Saknar du några specifika typer av kunskapsstöd i ditt dagliga arbete” inkom 386 kommentarer. På frågan ”Har du tillgång till annan typ av beslutsstöd” inkom 127 kommentarer och på den avslutande frågan ”Har du andra synpunkter du vill förmedla” inkom 435 kommentarer.

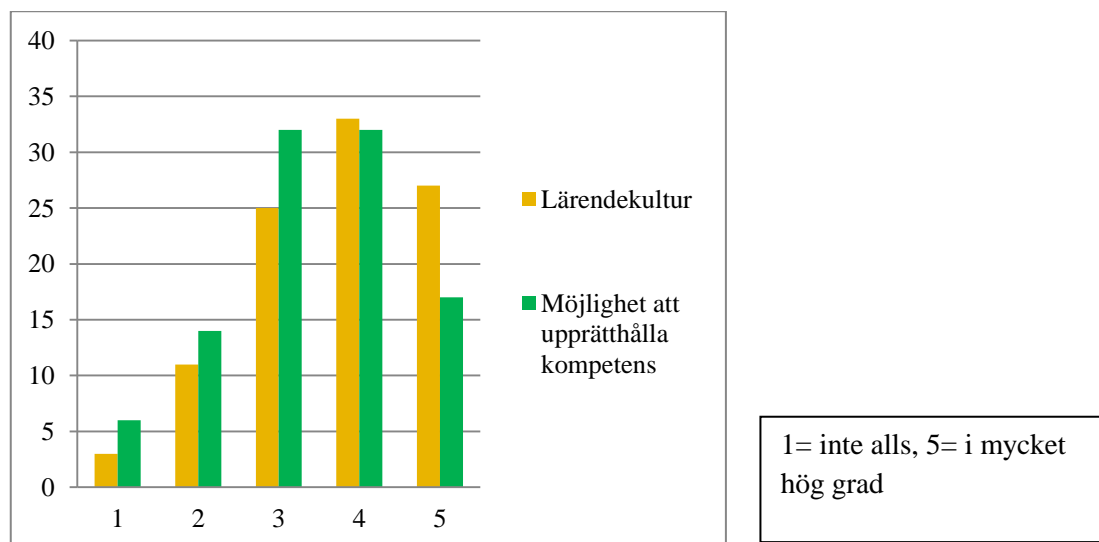
Alla kommentarer har lästs igenom av rapportförfattaren. Rapportförfattaren har sedan definierat teman som var vanligt förekommande i enkätsvaren. Citat som illustrerar dessa teman har valts ut och redovisas.

4. Resultat

Lärandekultur och möjlighet att upprätthålla sin kompetens

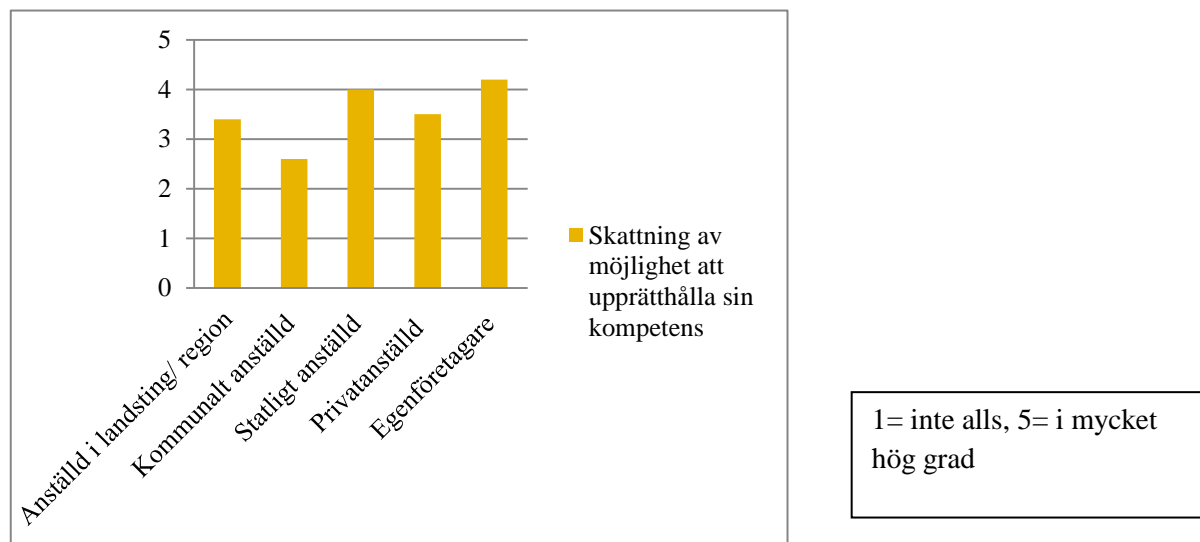
När det gäller frågan ”Anser du att kulturen på din arbetsplats uppmuntrar till kontinuerligt lärande” kan man notera att en majoritet av de svarande anser att så är fallet. Skattningsskalan gick från 1 som innebar inte alls, till 5 som innebar att man ansåg att kulturen på arbetsplatsen i mycket hög grad uppmuntrade till kontinuerligt lärande. Medelvärde på denna fråga är 3,7. 60 procent av de svarande skattade 4 alternativt 5.

På frågan ”Hur ser du generellt på din möjlighet att upprätthålla din kompetens?” skattar de svarande lägre än på frågan hur de ser på arbetsplatsens lärandekultur. Här är medelvärdet 3,4 på den femgradiga skalan. I figur 2 redovisar hur svaren fördelar sig procentuellt på den femgradiga skattningsskalan när det gäller kultur på arbetsplats kontra möjlighet att hålla sig uppdaterad.

Figur 2. Procentuell fördelning av svar på frågan om hur man ser på lärandekulturen på sin arbetsplats samt frågan hur man ser på sin möjlighet att upprätthålla sin kompetens.

Om man delar upp svaren på frågan om möjligheten att upprätthålla sin kompetens beroende på var man är verksam kan man notera att det finns tydliga skillnader beroende på verksamhetsområde. Statligt anställda och egenföretagare anser att de i hög grad kan upprätthålla sin kompetens och skattar detta till i genomsnitt 4,0 respektive 4,2 på en femgradig skala. Fysioterapeuter anställda i landsting/regioner samt privatanställda skattar sin möjlighet lägre med ett medelvärde på 3,4 respektive 3,5. Kommunalt anställda fysioterapeuter förefaller ha betydligt mindre förutsättningar för att upprätthålla sin kompetens och har ett medelvärde på 2,6. Se Figur 3.

Figur 3. Medelvärden för hur personer från olika anställningsområden skattar sin möjlighet att upprätthålla sin kompetens.

Inga specifika öppna svarsalternativ erbjöds när det gällde frågorna kring lärandekultur på arbetsplatsen och möjligheten att hålla sig ajour med kunskapsutvecklingen. Som en sista fråga i enkäten gavs de svarande möjlighet att svara på frågan ”Har du några andra synpunkter du vill förmedla?” Många valde att här att kommentera sin situation när det gäller lärandekultur samt möjlighet att upprätthålla sin kompetens. Svaren ger en enstämig bild av att fysioterapeuter har en tydlig strävan att hålla sin kunskap uppdaterad. Men många svar vittnar också om en stor frustrationen när det gäller möjligheten för detta. Fyra återkommande teman identifierades som redovisas nedan med citat som illustrerar de åsikter som uttrycktes.

Anställda inom kommunal verksamhet ger uttryck för särskilda svårigheter att upprätthålla sin kompetens

Som framgår av Figur 3 så förefaller fysioterapeuter anställda inom kommunal verksamhet ha särskilda svårigheter med att upprätthålla sin kompetens. Detta uttrycktes även i många av kommentarerna. Exempel på sådana kommentarer är:

”Min upplevelse är att kommuner generellt sett tagit på sig ett tidigare landstingsansvar som de inte har eller ger rätt förutsättningar för att klara av att fullfölja.”

”Finns ingen/ lite tradition av fortbildning av personal inom kommunerna jämfört med landstingen”

”Inom kommunal verksamhet finns ingen möjlighet till fortbildning/ utveckling av personal då resurserna måste användas till att få verksamheten att gå runt, både finansiellt och personalmässigt”

”Jag upplever det som att många kommuner ligger långt efter vad gäller evidensbaserad vård, vetenskapliga artiklar och fortbildning för HSL- personal generellt. På min arbetsplats är det helt omöjligt att få tag på en vetenskaplig artikel”

”Stora brister i möjligheten att fylla på med ny kunskap. Detta skiljer sig mycket mellan kommun och landsting tror jag.”

Struktur för kompetensutveckling efterfrågas

Många uttrycker att kunskapsutveckling och fortbildning är en angelägenhet för den enskilde fysioterapeuten. Man efterlyser ett ökat stöd för sin kunskapsutveckling hos verksamhetsledningen. Exempel på kommentarer som illustrerar detta är:

”Samtliga utbildningar sker i all hast. Saknas ofta en plan.”

”Jag är ensam i mitt yrke i kommunen och det saknas kompetensutvecklingsplan för verksamheten.”

”Jag saknar en organiserad, strukturerad, målinriktad kompetensutveckling”.

Tidsbrist och höga krav på produktivitet

Ett annat vanligt förekommande tema i kommentarerna var att tidsbrist och höga krav på produktivitet utgör ett hinder.

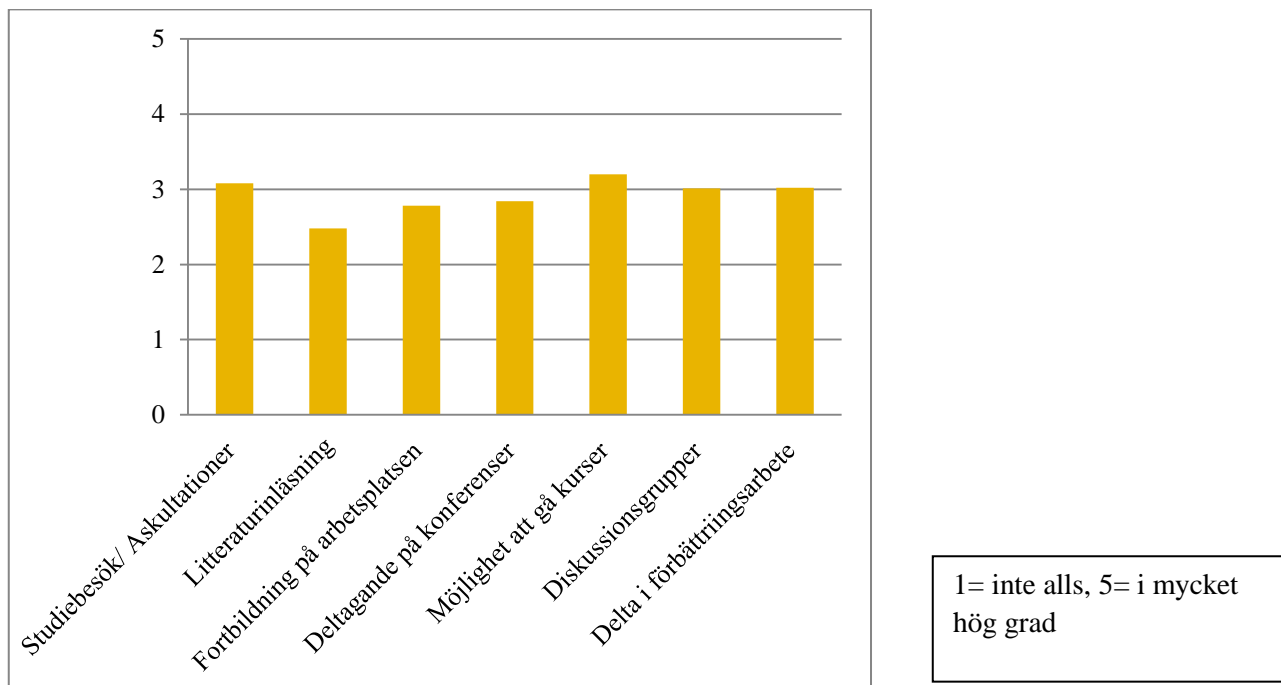
”Det finns mycket kunskap att tillgå men utvecklingen med vårdval inom primärvården gör att allt prioriteras bort för det är kvantitet och inte kvalitet som räknas.”

”Inom vårt landsting handlar väldigt mycket om produktion. Det finns mindre och mindre tid för egen utveckling och kunskapssökning. Vi har till och med svårigheter att få forska trots att vi har externa medel.”

Olika aktiviteter som stödjer kompetensutveckling och det livslånga lärandet.

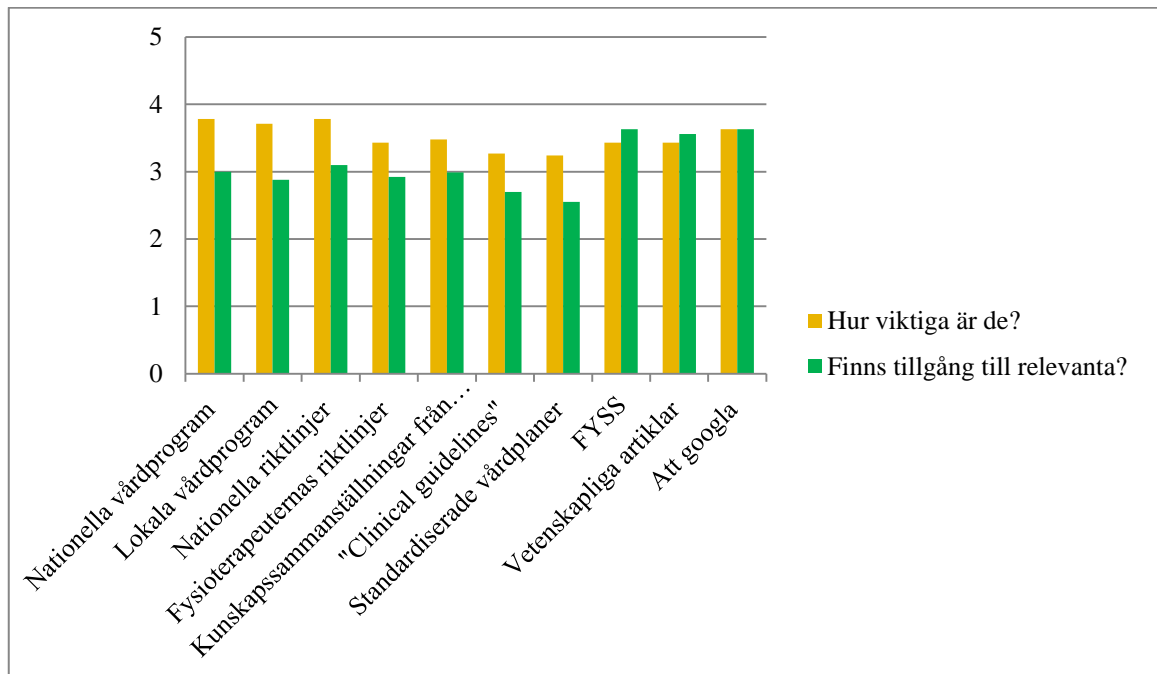
De svarande gavs möjlighet att skatta i vilken möjlighet de hade att hålla sig ajour med ny kunskap genom olika typer av aktiviteter. Som framgår av Figur 4 så har de svarande genomgående skattat möjligheten att delta i denna typ av aktiviteter till tre eller lägre på en femgradig skala. Lägst skattades möjligheten till litteraturläsning på arbetstid. För denna aktivitet var medelvärdet av skattningarna 2,48.

Figur 4. Skattningar för hur de svarande såg på sin möjlighet sig ajour med kunskapsutvecklingen genom olika typer av aktiviteter.

Hur ser fysioterapeuter på de kunskapsstöd som finns att tillgå?

Som framgår av Figur 5 så anser fysioterapeuter att de kunskapsstöd som finns idag är viktiga och att man försöker utnyttja dem. När de sedan svarat på frågan om det finns tillgång till relevanta kunskapsstöd så är skattningarna generellt sett lägre.

Figur 5. Skattning av olika typer av kunskapsstöd när det gällde hur viktiga de är kontratillgången till relevanta.

Som svar på den öppna frågan om de saknar några specifika kunskapsstöd framkommer många synpunkter på vad som skulle förbättra de kunskapsstöd som finns och också vad som behöver byggas upp.

Behov av en samlad kunskapsportal

Många vittnar om problemen med att hitta och sammanställa den kunskap som finns. Man efterfrågar en nationell portal där kunskap finnas samlad och organiserad och anpassad för klinikerns behov:

"Jag saknar en lättillgänglig källa för att hitta kunskapsstöd".

"Ofta stora material att leta i. Behöver koncentrerad information för att använda i praktiken för aktuell patient. En särskild webbplattform och forum för fysioterapeutiska frågor vore perfekt"

"Jag saknar en samlingsportal för det"

"Snabb lättillgänglig evidensbaserad central kunskapsbas som man snabbt kan uppdatera sig i inför nästa patient eller hitta nationellt gemensamma specifika och tydliga behandlingsriktlinjer".

"Lättåtkomligt, samlat på ett ställe.... Googlar gör jag för att det inte finns tid att leta"

”Svårt att hitta riktlinjer, vårdprogram etc. Det finns säkert information att hämta men inte tid att sätta sig ned och försöka hitta allt”.

”En databas för oss fysioterapeuter där information och behandlingsriktlinjer finns samlade.”

”Vart hittar jag alla dessa riktlinjer och vårdprogram och när har jag tid att sätta mig ned och söka efter dessa?”

”Svårigheten att hitta rätt kunskapsstöd när patienten plötsligt står där”

Saknar en enkel väg till kunskapsstöd, en port som kan guida en enkelt skulle underlätta”

Bristande tillgång till vetenskapliga databaser

Under utbildningen till fysioterapeut lär sig studenterna att söka kunskap på egen hand. När man sen kommer ut i yrkeslivet förlorar man ofta denna möjlighet. Detta gäller framförallt fysioterapeuter som är anställda i kommunal- och privat verksamhet men även egenföretagare. Detta är något som utgör ett hinder för många kliniker och som uttrycks med kommentarer som dessa:

”Saknar tillgång till vetenskapliga artiklar, oftast finns bara tillgång till abstrakt”.

Har ej tillgång till vetenskapliga artiklar”

”Skulle önska tillgång till databaser för litteraturläsning på samma sätt som man har via skolan på KI”

Kommunen har inte tillgång till inloggningsuppgifter som ger access till fulltextartiklar. Jag är därför beroende av mitt studentinlog”

”Alla borde ha tillgång till databaser, typ Medline och Cochrane utan kostnader eller problem med inlogg”.

Befintliga riktlinjer och behandlingsrekommendationer ger inte fysioterapeuter det stöd de behöver

”I riktlinjer står ofta ”sjukgymnastisk träning”, men vad ger det mig som fysioterapeut?”

”Ofta saknas rehabiliteringsaspekten och konkret fysioterapeutisk inriktning i nationella riktlinjer, nationella vårdprogram osv. Det blir mycket medicinskt trots att vi är en yrkeskår som tagit oss in med rekordfart på forskningens område. ”

”Jag önskar att det fanns fler detaljerade nationella och internationella riktlinjer för fysioterapibehandling”

”Nationella riktlinjer är väldigt medicinskt inriktade”

”Ofta är nationella riktlinjer utarbetade utifrån ett läkarperspektiv och inte applicerbara på verkligheten för vare sig patient eller fysioterapeut.”

”Tycker artrosskolan är ett bra föredöme men liknande koncept saknas ännu inom andra område eller känner jag kanske inte till dem? ”

”Det saknas behandlingsprogram för multisjuka äldre”

”När jag fyllde i denna enkät blev det skrämmande tydligt att jag googlar mycket... känns inte som nån säker vård. Skulle vilja ha tydligare riktlinjer. Jag jobbar i en liten kommun. ”

Ett svarsalternativ ”Vet ej” saknades i enkäten

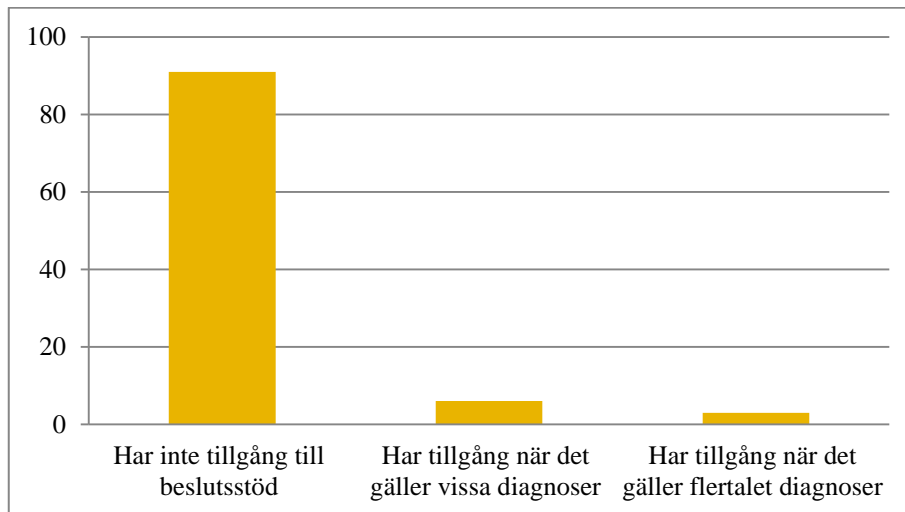
I enkäten fanns inte möjligheten att svara ” Vet ej ” på frågorna om kunskapsstöd. Detta var något som flera svarande uttryckte som en brist. De kommentarer som gavs tyder på att det är mycket svårt för kliniker att skapa sig en översikt över vad som finns att tillgå och att de därför hade svårigheter att besvara frågan. Följande citat får illustrera detta:

”Mina svar påverkas av att jag inte är säker på vad som finns. Det är väldigt slumpartat och blandat vad jag får fram då jag söker stöd. Ibland får jag fram vetenskapliga artiklar, ibland är dessa låsta och kräver inloggning. Då kan jag inte läsa hela artikeln.”

Har fysioterapeuter tillgång till beslutsstöd?

I enkäten definierades beslutsstöd på följande sätt: Ett beslutsstöd i din dator kopplar automatiskt information om din patient till rekommendationer och annan viktig information. Beslutsstöd kan uppmärksamma dig på vilken sorts beslut som är lämpligt att fatta i den specifika situationen.

Frågan **”Har du tillgång till beslutsstöd i ditt patientmöte”** gav ett entydigt svar. 91 procent angav att de inte har tillgång till beslutsstöd.

Figur 6. Procentuell fördelning av svar på frågan i vilken utsträckning man har tillgång till beslutsstöd.

I den avslutande frågan ”Har du ytterligare synpunkter du vill förmedla” tog många upp just beslutsstöd. Man uttryckte att det för många var ett okänt men intressant begrepp. Följande citat får illustrera detta:

”Jättebra ifall man hade beslutsstöd lättåtkomligt i vardagen”

”Hade varit fantastiskt med beslutsstöd direkt knutet till journalen”

”Har aldrig hört talas om beslutsstöd”

5. Diskussion

Denna undersökning visar på ett stort engagemang och strävan hos fysioterapeuter att upprätthålla sin kompetens och att arbeta evidensbaserat. Att vara verksam som fysioterapeut innebär att man självständigt undersöker patienter, planerar, genomför och utvärderar behandlingsinsatser. Fysioterapeuter, som annan legitimerad personal har en skyldighet att verka enligt vetenskap och beprövad erfarenhet. Kommentarererna i enkäten vittnar om att fysioterapeuter är väl medvetna om detta ansvar – men att många är också frustrerade över de hinder för detta som de upplever.

Första delen av enkäten fokuserar på vilken möjlighet som fysioterapeuter har att upprätthålla sin kompetens. Här kan man se att fysioterapeuter som är anställda inom kommunal verksamhet skattar sin möjlighet att upprätthålla sin kompetens betydligt

lägre än kollegor inom andra områden. Anledningen till detta har troligtvis flera orsaker. En orsak kan vara den som kollegor uttrycker i enkätsvaren i termer av att det inte finns samma tradition av kunskapsutveckling inom kommunal verksamhet som det finns inom landsting och vid universiteten. Fysioterapeuter inom kommunal verksamhet efterlyser också behandlingsriktlinjer för multisjuka äldre.

Kommunalt anställda har inte heller access till vetenskapliga databaser, vilket universitetsanställda och landstingsanställda har. Universitetsanställda har tillgång till universitetsbibliotekens databaser. Via landstingssamarbetet Eira, får landstingets personal tillgång till internationella forskningsresultat via ett stort antal e-tidskrifter. Problemet med att inte ha tillgång till databaser med vetenskaplig litteratur lyftes också att privatanställda fysioterapeuter samt egenföretagare. Fysioterapiutbildningen ges vid åtta lärosäten i Sverige. Alla dessa grundutbildningar är forskningsanknutna och studenterna lär sig under utbildningen vikten av ett evidensbaserat arbetssätt och hur man söker kunskap. För många försvinner den möjligheten när de kommer ut i arbetslivet.

Ett tema som framkom i enkätsvaren var att det ofta var upp till den enskilde fysioterapeuten att upprätthålla sin kompetens. Man efterlyste ett engagemang från ledningen när det gällde fortbildning. När den enskilde fysioterapeuten själv planerar sin kompetensutveckling finns en risk att verksamhetens behov av kunskapsutveckling inte tillgodoses. Fysioterapeuten riskerar också att bygga upp en kunskap som inte efterfrågas och kan användas i verksamheten. Att fysioterapeuter i högre grad än nu får stöd i sin planering av kompetensutveckling från verksamhetsledningen skulle förbättra såväl vårdens kvalitet som fysioterapeuternas situation.

När det gällde frågan vilka kunskapsstöd som finns tillgängliga och vilka som saknas framkom många konstruktiva synpunkter. Många vittnar om svårigheten att få en överblick över all tillgänglig kunskap. Att välja ut vad som är kliniskt användbart och relevant är ytterligare ett stort problem. Önskan om en samlad kunskapsportal som alla, oberoende av verksamhetsområde, har access till uttrycktes av många.

Ytterligare ett tema som framkom var att befintliga nationella riktlinjer och behandlingsprogram är för generella när det gäller fysioterapeutiska insatser för att ge professionell vägledning.

Ett stort ansvar har lagts av samhället på legitimerat hälso- och sjukvårdspersonal när det gäller att upprätthålla sin kompetens och att välja rätt undersöknings- och behandlingsinsatser. Men rimliga möjligheter att uppfylla dessa skyldigheter måste också finnas. Att tillsammans med sin chef planera sin kompetensuppbyggnad borde vara en självklarhet. På samma sätt kan man inte förväntas att hålla sig uppdaterad om forskningen inom sitt område om man inte har access till den litteratur där man kan läsa

om detta. Fysioterapeuter är den tredje största professionen inom hälso- och sjukvården. I det arbete som pågår i svensk hälso- och sjukvård när det gäller att upprätta riktlinjer och behandlingsprogram måste man också tillgodose fysioterapeuters behov av kunskaps- och beslutsstöd. Det är en förutsättning för en jämlik och säker hälso- och sjukvård.